

Igor Zabel

Zdrav duh v zdravem telesu

S krožnikov in pribora se je še cedila mast od tistih, ki so jedli pred nami, in ti so dobili posode in vilice in žlice mastne in lepljive od onih, ki so jedli pred njimi. Po prtih so se valjali koščki kruha; bili so politi z juho in vodo. Razkuhani rezanci so se vlečili po tem jušnem blatu kot kakšni bledi podzemeljski črvi. Še rok si nismo mogli pošteno umiti.

Pogledal sem svoje roke, lisaste od črnih madežev, ki se jih ni dalo očistiti. Ali imam roke res za to, da z njimi brozgam po tej oljni umazaniji in po teh pomijah? Pa vendar počnejo prav to, in še navadil sem se že tega. In lasje, za katere sem čutil, da so zlepljeni in skoraj trdi od umazanije, za te si tudi ne bi mislil, da bo po njih dan za dnem pihala mastna in dušljiva sapa izpušnih cevi; pa se prav to dogaja. Plazili smo se pod velikimi stroji in olje nam je kapljalo na obraz. Čutnice v nosu nam je uničeval vonj razgrete masti, pomešan s ščemečim kislim vonjem razgrete kovine. Ampak naj smo se še tako obžalovali, pritoževati se nismo smeli, vsaj na glas ne.

Sedeli smo na soncu, z rokami, črnimi od masti in prahu, smo odpirali grobo zavarjene konzerve sardin. Pri tem smo imeli precej težav. Ključkov za konzerve smo imeli bolj malo, pa še tisti so bili v glavnem topi, tako da je trajalo strašno dolgo, da si odprl eno konzervo. Kdor je tak ključek imel, ga je le nerad dal od sebe, ker je začel potem skoraj vedno krožiti med tistimi, ki ga niso imeli, in se včasih vrnil k lastniku, včasih pa tudi ne. Pa tudi če si ga vendarle dobil nazaj, vse to odpiranje debelega konzervnega pleha ni ravno koristilo njegovi ostrini in mu ni podaljšalo življenjske in delovne dobe. Kdor ključka ni imel, je valjal konzervo po rokah, se spraševal, kaj naj pravzaprav počne z njo, in požiral sline, ko je gledal tiste, ki so svoje konzerve že odprli in zdaj goltajo sardine, si ližejo mast z rok, namakajo kruh v oljno polivko, v katero so bile sardine natlačene kot sardine v konzervi. Kdove katerič že je takole držal v roki konzervo sardin, ki je ni mogel odpreti, ker ni imel ključka; čeprav je bil lačen in je požiral sline, ko je z nosom lovil vonj po olju, ki je prihajal iz že odprtih pločevink. Kdove katerič že se mu je na neki elementarni ravni zastavljalo vprašanje o smislu, o smiselnosti vsega sveta z njim vred. Pa vendar mu še vedno ni uspelo, da bi vse skupaj preprosto in pragmatično razrešil tako, da bi si končno tudi sam nabavil

tak ključek. Kdove katere so tiste nevidne barikade, ki so mu preprečevale ta tako preprosti in banalni korak (vsaka blagajničarka v samopostrežni trgovini bi mu jih nasula za pest, če bi jo malo lepše pogledal, in navsezadnje je bila taka trgovina dve križišči naprej in ni šel tako malokdaj mimo nje): kakšne nenavadne zanke so se zapletale okrog njega in dušile vsako njegovo dejavnost, da je navsezadnje samo še ždel v kakšnem kotu, kadar ni bil res prisiljen kaj početi? Ampak konec koncev je to vseeno. Navsezadnje je zmeraj prišel tudi on do ključka in se končno lotil odpiranja konzerve, počasi in s težavo, ker je bil ključek top in zvit. Na koncu je zmeraj tudi on odprl svojo pločvinko in je lahko s prsti posegel vanjo, ker pač ni imel nobenega pripravnega pribora. Res, čez čas se sploh nobeden ni več sekiral zato. Roke smo imeli tako ali tako mastne in umazane, če smo še tele ribice vlekli za rep z njihovih ležišč in jih tlačili v goltanec, resda nismo bili nič bolj čisti, nič bolj umazani pa tudi ne. Nobeden več ni razmišljal, da bi si bilo treba oprati roke pred jedjo, kot to počnejo na vsakem malo bolj dostojnem kraju. Včasih so na gostijah boljše vrste celo stregli vodo in brisače kot nekakšen aperitiv.

Spominjam se, da sem nekoč videl mizo, pripravljeno za slovesnejšo vrsto cesarske večerje (ali morda kosila?); tam gotovo niso basali rok, črnih od univerzalne strojne masti, kar meni nič tebi nič v krožnike in s palcem in kazalcem lovili rezancev po juhi. Imeli so pribor, zlat pribor. Seveda, vsi povabljeni so si pred jedjo umili roke in žvečili so kulturno in zbrano. Tam je vladala etiketa. Mi smo pa poznali samo etikete od slabega piva, do katerega nam je včasih uspelo priti. Potem so se kdaj pojavile hude težave, ker so začele sardine razpadati. Naenkrat niso bile več enotno telesce, ampak konglomerat vlaken in delcev, ki so bili v bistvu neodvisni in ločeni od drugih takih delcev in vlaken. Bleščeča se povrhnjica se je pretrgala, scefjala, kot bi bila preperela, in kar je bilo še ravnokar srebrno kubično telo lepih, preprostih aerodinamičnih oblik, postane temen, razbrazdan in razkosan labirint. Ali ni to nenavadno? Kot bi škatlica sardin odsevala procese v zahodnem kiparstvu dvajsetega stoletja. Ali morda usodo modernega duha. Ampak nam je bilo za take analogije figo mar in niti pomislili nismo nanje, temveč smo se ubadali z vprašanjem, kako bi spravili to razdrobljeno meso iz kotov konzerve v usta. Da bi počistili te ribje ruševine, nam prsti naenkrat niso več zadoščali kot orodje. Telesca nismo mogli več preprosto prijeti nekje pri repu, ga dvigniti in zabasati v gobec. Idealne rešitve iz tega položaja pravzaprav sploh ni bilo. Za silo pa smo si lahko pomagali s kruhom, če nam ga je kaj ostalo, ali pa z odškrebjanim konzervnim pokrovom.

Dve gesli sta nam v takih trenutkih dajali notranje ravnotežje in moč, namreč geslo "brez panike" in geslo "bo že kako". Z njima smo si pomagali, čeprav sta obe nekam abstraktni; no, mogoče ravno zato prideta vedno in povsod prav. Tako smo sedeli in pod soncem, ki nam je s svojimi žarki pikiralo na glavo, žrli te sardine, ki so bile v tisti vročini čisto tople in pocaste. Tople sardine so slabe sardine (lahko mi verjamete, da govorim iz lastne izkušnje), čeprav je tudi res, da so celo tople sardine boljše od nobenih sardin, če je namreč človek lačen (tudi to vem žal iz lastne izkušnje). A

vseeno: če si takole pogoltnil konzervo razgretih sardin in se za trenutek naslonil nazaj, ti je naenkrat postalo žal, da si bil ravno lačen. Če bi bil le žejen, bi bila stvar preprosta. Lepo bi se nalokal vode iz pipe tam zraven. Voda je bila namreč na voljo v neomejenih količinah in še čisto lepo hladna je bila. Samo na vrsto si moral malo počakati, ker je bila pipa pač samo ena; pa tudi to ni bilo prehudo. Eni so sicer govorili, da je to industrijska voda, samo za pranje in take reči, ampak to nam je bilo pa res vseeno. Naj bo pa industrijska voda. Nikoli nikomur ni bilo nič. Sicer smo bili pa tako nabasani s protistrupi, da nas tudi industrijska voda ni mogla fentati, če nas že vse tiste injekcije niso.

Na žalost pa nismo bili samo žejni, temveč tudi lačni. Tako smo se pač basali s toplimi sardinami in toplo olje se nam je cedilo po rokah.

Kar neverjetno je, kako hitro se lahko človek nasiti. Včasih sem že zadnjo ribico žvečil bolj zaradi načel kot zaradi lakote. Vroče ribje olje nam je napihnilo trebuhe in nam pustilo v ustih tisti značilni okus, ki se ga potem ne iznebiš do večera. Bili smo torej zasičeni, ampak neprijetno. Skoraj bi rekel, da je bila lakota nekako čistejši, bolj moralen občutek: Ko smo bili takole nabasani s toplim oljem, se nam je skorajda zdelo, da smo naredili nekakšno neumnost. Vsaj jaz sem imel po takih malicah zmeraj slab občutek po vsem telesu. To se je potem prenašalo tudi na duhovni nivo in se kazalo kot nekakšen moralni maček, ki je bil po svoje celo soroden resničnemu mačku, resda tistemu blagemu po kakšnem zmernem popivanju.

Položaj je bil težaven. Lakota je imela res moralno prednost, bila pa je nevzdržna in olje iz komaj odprte konzerve je, tako se je zdelo, čisto prijetno dišalo, in tako naprej. Tako pri nas, šibkih ljudeh, telo skoraj zmeraj zmaga nad duhom, če le ima priložnost za to. Ampak žal tudi duh ni čisto od muh. Počaka, da telo zmaga v bitki, in se potem odpravi, da bi dobil vojno. Telo začne mrevariti po svoje. Naskakuje ga z občutki krivde, s strahom in mački raznih stopenj in oblik. Obžalovanje in kes mu sijajno služita. Tako se maščuje in hkrati deluje preventivno. Če psu stokrat pozvonimo z zvončkom, preden mu damo klobaso, potem bo navsezadnje začel izločati želodčne sokove na sam zvok zvončka. Če pa ga stokrat vžgemo z električnim šusom, potem ko smo mu dali klobaso, potem ne bo več hotel klobase, kajti stoprvič se mu bo zablistalo, da se je laže odreči klobasi (to seveda ni lahko, zato bo morda še stoprvič ugriznil vanjo, čeprav bo vedel, kaj ga čaka), kakor pa prenesti še en tak šus; če ne stoprvič pa stodrugič ali stopetič. Tako daje duh telesu elektrošoke te vrste; in čeprav bo duh v naslednji bitki spet poražen, bo konec koncev seveda slavil. Včasih bi se lahko komu zdelo, da duh nalašč prepušča takšne zmage telesu in da se v kritičnem trenutku, ko gre recimo za to, ali bi vendarle odprli konzervo s sardinami, čeprav točno vemo, da je vsa razgreta in da nam bo sitost po teh ribicah bolj v muko kot v veselje, da se torej v takšnem trenutku umakne ravno toliko, da se odločitev nagne v prid razmajanemu ključku za konzerve. Tega svojega umika kajpak sploh ne pokaže; tako si zagotovi moralno oporo in trdno izhodišče za nadaljnjo akcijo. Zdaj se lahko izživlja nad telesom, ki je bilo spet opeharjeno in je v sitosti brez ugodja, ki bi ga

nekako še branilo, izgubilo vso svojo moč in udarnost. Nesrečno je, poklapano in klavrno, samemu sebi v nadlego. Zdaj duh plane nad to nemočno in nesrečno telo s kesom in očitki, med katerimi se, jasno, najpogosteje pojavlja tisti nemarni: "Saj sem ti rekel." V raznih variacijah in oblikah, seveda.

Zoprno napihljen postane v tem svojem zmagovitem mrcvarjenju in v svoji bleščeci moralni prednosti. Vse to je še toliko bolj odurno, ker ima seveda prav, in to že vnaprej, od samega začetka. Ni mogoče, da bi se zmotil. Telo se je ujelo v past, ki si jo je samo nastavilo. Drugače ni bilo mogoče. In zdaj mora priznati, da ima duh prav, da je imel prav že prej, ko je opozarjal. Potrto skloni glavo in prikima, ko duh spet opozori: "Saj sem ti rekel."

Res, duh in telo, to prerivanje med njima, pri katerem pokaže telo vso svojo naivno topost, duh pa vso potuhnjeno prekanjenost, saj jih ima pa tudi res za ušesi, to je že treba reči. Kdaj se mogoče zdi, da si duh prizadeva, da bi si podredil telo in ga vodil; ampak to je čisto navaden larifari in blefiranje. V bistvu ga telo samo sploh ne zanima, ker ni prostor, kjer bi se lahko dobro počutil. Kako pa naj vodi in upravlja ta sluzasti splet mišic in nagonov, kaj naj sploh počne z njim? Nič bolj mu ni do telesa kot do, recimo, velikega kamiona prikoličarja, brez voznika, parkiranega na terminalu v nekem provincialnem vzhodnoevropskem mestecu ob treh zjutraj neke deželne nedelje. Zato se duh v resnici sploh ne bori s telesom, ampak se smeji njegovi zagovednosti in jo izkorišča, da doseže, kar hoče. Zato dopusti svoj poraz, z jasnim moralnim protestom, seveda, in ga takoj nato spremeni v moralno zmago, da se kar ježi od užitka, ko ga najvišja instanca prijazno čehlja za ušesi z besedami: "Duh je voljan, ampak telo je slabo." Telo zabito, je mislilo, da je zmagalo, pa je že stoprvič ali pa stopetič nasedlo istemu triku. "Telo je šibko," seveda. Če bi bilo tudi telo voljno, kaj bi bilo potem? Kakšen smisel bi sploh imel duh? Kako bi lahko zviška gledal na telo? Kako bi ga lahko (v njegovo lastno dobro) obdeloval z očitki, kesom in "a ti nisem rekel"? Duh, ta je res prebrisan.

Ampak če pogledamo takole, po drugi strani, potem ko so se – po kaki uri – tiste nesrečne sardine malo polegale, položaj le ni tako zelo tragičen, prav narobe, navsezadnje dobi vsakdo svoje, cesar kot Bog, resda ne tako, da bi bil volk sit in koza cela, ampak volk ne bo ravno poginil od lakote, koza pa ne od ran, ki si jih liže. Kajti telo je tako dobilo, kar je hotelo, duh pa pravzaprav tudi. Res, kakšne misli se nam podijo po glavi na tistem soncu; pletejo se in krotovičijo in navsezadnje se pripletejo do takšnih izvirnih koncev. Za trenutek pomislim, da bi prav rad spil eno pivo, ampak, prvič, ga nimam, drugič, tukaj pod imenom pivo tako ali tako prodajajo neko brozgo, ki jo pijem le v skrajni sili, in, tretjič, največja neumnost, ki bi si jo lahko privoščil, je, da bi pil pivo na tem soncu, pa še po teh groznih sardinah.

Tako ležimo, neprijetno siti, tam na soncu, spahuje se nam po tistih prekletih sardinah; potem najprej eden potegne s sebe gornji del grobega delovnega kombinezona, drugi ga seveda posnemamo, potem vsi skupaj kažemo soncu gornje polovice svojih bednih teles, to ni ravno najbolj estetski pogled na svetu, kajti kožo

sicer metodično skrivamo pred soncem, tako da je zdaj, kot bi tudi pričakovali, vsa sirasta, bleda in gobasta, kot pri kaki človeški ribici. Poleg tega je poraščena s prav lepo črnimi kocinami, ki jim tako prebivanje v temi ustreza prav tako kot kakšnim šampinjonom; resda – razen po svoji bujnosti – prav nič ne spominjajo na šampinjone, ampak zato pa so šampinjonom (ko smo že pri tem) podobni naši trebuhi. In kajpak, to bi pač lahko pričakovali, zadnji od nas šele vleče scefране rokave z žilavih rok, ko se že od nekod nekdo pojavi in tuli, da si moramo spet nataktniti kombinezone in zapeti gumbe; tisti, ki je bil zadnji, obstane sredi slačenja, eno roko ima še na pol v rokavu, gleda okrog sebe, vsi drugi prav tako gledajo okrog sebe ali pa le predse, potem počasi in obotavljaje se, kot se je prej začel slačiti, porine roko nazaj v rokav in začne z drugo roko tipati za drugim, nevoljno, kot na upočasnjenem posnetku, mu sledimo tudi drugi, z odporom zapenjamo gumbe, potem še nekaj časa sedimo tam, ne pogovarjamo se, marveč molče vlečemo čik, ki se neizprosno bliža filtru, in čakamo, kdaj bodo spet začeli rjuti na nas in nas nagnali delat. Nekatere je prijela žeja in se zdaj drenjajo okrog pipe, iz katere menda teče industrijska voda, in tacajo po blatu, ki je nastalo tam okrog, sicer so pa tla suha. No, in že jih slišiš, ko tulijo, in se moramo dvigniti in iti. Eni seveda še niso pokadili do konca, dejmodejmo, kaj se vlečete, sej ste mel dost časa zapokadit, zdaj so na pol dvignjeni in sklonjeni naprej, kratki štrcelj čika tiščijo v gobec in z vnemo cuzajo, spuščajo izrabljeni dim skoz ustne kotičke, medtem ko se tobak naglo spreminja v pepel. Drugim se ne da vstati in stokajo, ko se dvigajo, človeku bi se kar zasmilili, če jih ne bi bil že navajen in če jih ne bi poznal, te tolpe zabušantov; če bi bil bolj naiven, bi jim še nasedel, že takrat, ko sem že čisto točno vedel, da je ta njihova jamrarija en sam teater, so me kdaj vrgli na finto, ker jih kratko malo nisem mogel poslušati. Zdaj pa jih že poznam, zadosti izkušenj imam, da me kakšno neumno sočutje ne popade več, in veste, kaj je pravi hec? Oni točno vejo, da jih poznam in da jih sploh ne poslušam, pa še vedno zganjajo to svojo komedijo; komu le? Poznam jih, poznam, to leno, smrdljivo leno bando, natančno sem preštudiral njihove vedno iste prozorne in obrabljene trike, zelo dobro vem, da se zavlečejo v kak teman kot stroja in tam dremajo, samo da jim obrnem hrbet in grem nadzorovat koga drugega. Mašine naj se pa same vzdržujejo, in če kaj zariba, je to nikogaršnji problem. Če se ne bi kar naprej drl nanje, tolpa smrdljiva lena, še za milimeter ne bi premaknili svojih riti; edino, kar jih res premakne, je, če jim ponudiš kakšno žretje. V resnici mi poberejo ogromno živcev, vem, da se neumno sliši, ampak zadnje čase že slabo spim zaradi te neprestane napetosti, tako se počutim, kot da moram vleči težko natovorjen vlak, ampak se prav nič ne pritožujem, samo to bi rekel, da opravljam samo svojo dolžnost in da bi bilo drugače na svetu, ko bi vsi po svojih najboljših močeh opravljali svojo dolžnost.